

Földrajzi oktatás.

Földrajzszakos tanárképzés.

Csodálatos dolog, hogy a középiskolai reform kapcsán mily ritkán esik szó a tanárképzésről.

Azt tapasztaljuk, hogy — a tudomány fejlesztésén kívül — a gyakorlati képzést mindenütt jobban oldották meg, mint a bölcsészeti karon, ahol legalább papiroson, tanárképzés is folya. Az orvosi karon az egész tanrend orvosképzésnek szól és hogy a szakképzés nem válik kárára a tudomány fejlesztésének, ezt ugyancsak a magyar orvostudomány fejlettségén láthatjuk.

Talán nem lesz érdektelen, ha röviden ösmertetem, miképpen kíséreltem meg már évek óta e kérdés megoldását a debreceni egyetemen.

Alapvizsgái anyag: A földrajz története. — Matematikai földrajz, különös tekintettel a koordináta rendszerekre, helymeghatározásra és térképtanra. — Fizikai földrajz. — A föld fizikai leírása. — Magyarország fizikai földrajza.

Szakvizsgái anyag: Növény- és állatföldrajz. — Az államok. — Leíró földrajz; különös tekintettel Magyarországra. — A földrajztanítás módszertana.

E rövid beosztásból is kitűnik, hogy az első két év tananyaga a minden földrajzi megismerés és kutatás alapját alkotó tudománytörténet és a térkép megismerése és megértése, továbbá a föld felszíni formáinak oknyomozó áttekintése. A következő két év tananyaga pedig a fizikai viszonyokkal számoló biogeográfia, továbbá a tanítás végcélját alkotó és a tanult elméletek alkalmazását bemutató leíró földrajz. Elmaradhatatlanul szükségesnek tartom emellett a földrajztanítás módszerét is közölni. A leíróföldrajz és a módszer közlésével érti meg a hallgató, hogy miért tanult annyi elméletet és nem hallik majd többé a panasz, hogy mást tanítanak az egyetemen és mást a középiskolában.

Hogy e programot keresztülvihessük erre alapos munka és több ember célszerű munkafelosztással szükséges. A tanár 4 éven át lehetőleg az elméleti és leíróföldrajz összes anyagán menjen végig. A tanárképzés tulajdonképpen helye a gyakorlat. Itt a tanár megosztja munkáját a tanáreseggeddel. E gyakorlatoknál a tanárnak is rendszeresen kell közreműködnie, mert csak, ha a hallgató érzi, hogy a vizsgáztató tanár szeme rajta van, akkor tanul igazán. A gyakorlatok tárgya szorosan a vizsgarendhez csatlakozik. Minden évfolyamnak külön-külön tartátnak gyakorlatok heti 4 órában, tehát összesen heti 16 óra gyakorlat van. Az első évek gyakorlatainak tárgya a matematikai földrajz és kartográfia. Mivel középiskoláink többnyire szomorú tudatlansággal bocsátják útnak tanítványaikat, először röviden a trigonometria elemeit ismeretik és csak azután a tulajdonképpeni tárgyat, de nem előadásokkal, hanem rövid magyarázatokkal, ami után azonnal következik a kikerdezés, kérdések és feladatok megoldása. Kezdetben, míg egy megfelelőbbet össze nem állítottunk, Band: Fragen u. Antworten aus der Mathematischen und physischen Geographie című könyvét használtuk. Minden félév elején a szükséges könyvek megnevezettiek,

megvételük pedig kötelező volt. A Földrajzi Intézet tömegesen rendelte őket és osztotta szét, hogy a hallgatók kikerüljék a könyvuzsorát. A könyvek vételét azért tettem kötelezővé, mert megkönnyítik a tanulást és tanítást, idegen nyelvű könyvek olvasására kényszerít és megszünteti azt a csúfos állapotot, hogy némely hallgató elvégezze az egyetemet anélkül, hogy egyetlen-egy könyvet vásárolt volna. A könyv iránti szeretetet bele kell nevelni a hallgatóba, mert sajnos a középiskola ezt nem mindig cselekszi. Az első évben még előírtam Krümmel-Eckert ismert praktikumát, de az előírt könyvek mellett mindig lehetőleg magyar nyelvű kiegészítő művek ajánlottak.

A második évfolyam tárgya elsősorban a geológiába és közzettanba való rövid bevezetés. Ezeknek még a hírért sem hallják a középiskolában. Az ember megretten, ha észreveszi, hogy mily gyatra a természettudományi oktatás a középiskolákban. Jeles és jó érettek nem tudnak szöveget keresni, nem képesek megérteni és elképzelni, hogy mi az a koordináta rendszer, geometriáról, természettudományokról fogalmuk sincs. Idegen nyelvek közül a latint tudják (állítólag). Igen, igen szomorú a középiskolák teljesítménye és sajnos a klasszikus nyelvekkel és kulturismeretekkel üzőtt visszaélészerű nagyképűsködés meg annyira elterjedt, hogy megakaszt minden reformot.

A második év főfeladata a fizikai földrajz. A magyar Supán-on kívül használtuk még Freybe meteorológiai és Davis-Oestreich Morfológiai gyakorlatait. Diapozitívek bemutattnak, melyek magyarázatát először a tanár, azután a hallgatók adják meg. Nagyon fontosak a kirándulások, amelyek kapcsán nemcsak az elméleti tudomány alkalmazását tanulják, hanem megismerik hazánkat is. Debrecen számára különösen fontosak ezek, mert itt könnyen előfordulhat, hogy a hallgató arra az ideges kérdésre: hát nem látott még hegyet? — azt feleli hogy: nem.

A második évben az első év feladatainak és rajzainak helyébe dolgozatok lépnek. Még pedig elsősorban tartalomkivonatokat. Intézetem részére néhány magyar és más idegen nyelvűn kívül sikerült 2000 darab német doktori értekezést megszereznem, melyek közül a megjelölteket, esetleg folyóiratcikkek is, kiosztom még pedig úgy, hogy azok tárgya szorosan csatlakozzék az éppen hallottakhoz. A cél hármas: ismétlés, a dolgozatok lényegének felismerése, az önálló gondolkodás nevelése a dolgozat eredményének a tankönyvekben foglaltakkal és az előadásokon hallottakkal való összehasonlítás révén. Még az idegen nyelvek elsajátítására is haszonnal jár ez eljárás.

A harmadik év tárgya a biológiai földrajz összefoglalásán kívül az e tárgyba vágó átnézetes és részletes térképek olvasása, dolgozatok ismertetése és végül települési, népsűrűségi, népmozgalmi és nemzetiségi térképek, dolgozatok stb. készítése. A leíró földrajz lényegének és fontosságának megismertetése. Szükséges könyv a már az I. évben is ajánlott Wagner vagy Kende kézikönyve.

A negyedik évben a természetes és politikai egységek leírásának módszerét ismerik meg és ezenkívül a földrajz tanításának módszerét. Segédkönyv: Clemens, Lehrbuch der Methodik der Geographie, könyvek és dolgozatok olvasásán kívül az iskolák látogatása és az ott tapasztaltak bírálása lép előtérbe.

A közölt módszer szerint gondoltam a földrajzi tanárképzést megoldhatónak és azt több év óta meg is kísérem. Hogy pedig a módszer nem

rossz és a hallgatók kivétel nélkül kedvvel dolgoznak, azt különösen 1920—21 évben láttam, midőn sem a politikai állapotok, sem betegségem nem zavart meg. Az eredmény minden várakozáson felüli. A Polikeit elégtelensége, a Supan hallgatók számára emészthetetlen és megtanulhatatlan száraz adathalmaz, a hibás és felületes jegyzetek bemagolásának helyébe élettel teljes komoly tudás lépett.

Természetes, e módszer a tanítótól és tanulótól egyaránt teljes odaadást és sok munkát követel. Ezért igen terheseknek bizonyultak a vizsgaszabályzat ama rendelkezései, hogy alapvizsga alkalmával egy idegen nyelv tudását kell bizonyítani, továbbá a magyar nyelvből és irodalomból is vizsgázni kell. A földrajz szempontjából elsősorban az idegen nyelv tudása jön tekintetbe. Itt újból nagy a panasz a középiskola ellen. Több évi nyelvtanulás és jeles bizonyítvány ellenére sem találjuk a legkisebb szókincset sem a beiratkozó hallgatóknál. A szó legszorosabb értelmében botrányos az, amit tapasztalnom kellett. Ezért már az elsőéves hallgatót meg kell vizsgálni nyelvtudását illetőleg és nyelvleckékre kell szorítani, hogy így pótolja a hiányt.

Súlyosabban zavarja a szaktárgyból való készülődést a magyar nyelv és irodalom, melyből minden jelölt az alapvizsgán vizsgázik. Itt természetesen sok függ a vizsgáztató tanártól, de viszont senkinek sem lehet megtiltani, hogy szigorú és alapos legyen. Nálam rendszeren előfordul, hogy a hallgató miután a magyar és történelem vizsgáján átesett, szellemileg teljesen kimerült állapotban kerül elélem. Ezért jó a hallgató képességeit előre megismerni, de viszont jó volna sorsán könnyíteni azzal, hogy a magyar vizsgát más időre teszik. Ugyanúgy, mint az orvosoknál az első év végén vizsgáznak a segédtudományokból, úgy lehetne a magyar és idegen nyelvbéli vizsgát is az első év végére tenni, bár még jobbnak találnám, ha mindjárt a beiratkozás előtt mintegy felvételi vizsgának vetnék e tárgyakból alá a jelöltet. Akkor bukás esetén joga lenne egy évig rendkívüli hallgatónak beiratkozni, úgy mint a görög pótlósoknak. Nem látom ugyanis át, hogy miért kell várni arra, hogy a hallgató elfelejtse az érettségi anyagot, hogy azt újból betanultassuk vele. (Vagy ha még a magyarban sem felel meg az érettségi, miért tartjuk fenn?) A magyar kollégiumok hallgatásával pedig mindenki tudja, hogy miképpen állunk. Vagy egyáltalán nem járnak el, csak felveszik, vagy ha kényszerítetnek az eljárásra, ott jegyzeteket másolnak, s a legszebb előadásra is alig figyelnek, mert terhesnek érzik.

Ezekből is látszik, hogy a vizsgaszabályzat komoly és alapos megváltoztatásra szorul. A változtatást pedig úgy képelem, hogy juttassák szóhoz végre a természettudományok képviselőit is.

Ezek röviden azok a szempontok, amelyeket a földrajzi tanárképzésről elmondani szükségesnek találtam. Nagyon örülnék, ha különösen a középiskolai tanárkollégák ehhez a kérdéshez hozzászólnának, mert én ezt minden középiskolai reform alapjának gondolom.

Milleker Rezső.